

Грабар Н. Г.,

доцент кафедри культурних
універсальї ХНТУСГ, кандидат
наук із соціальних комунікацій
(м. Харків, Україна)

КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

В статті акцентується увага на організації простору культури спілкування у бібліотеці. Наведено впроваджені в практику роботи НБ ХНТУСГ ім. П. Василенка комунікативні практики. Обґрунтовано значення комунікативних практик, що використовуються у діяльності бібліотеки.

Ключові слова: бібліотека, спілкування, комунікативні практики

В статье акцентируется внимание на организации пространства культуры общения в библиотеке. Приведены внедренные в практику работы НБ ХНТУСХ им. П. Василенко коммуникативные практики. Обосновано значение коммуникативных практик, используемых в деятельности библиотеки.

Ключевые слова: библиотека, общение, коммуникативные практики

The article focuses on the organization of the space of communication culture in the library. The work also describes communicative practices, implemented in working practices of the university library. The value of communicative practices used in the library activity is proved.

Keywords: library, communication, communicative practices

Нові технології призвели до змін базових принципів організації життєдіяльності в сучасному суспільстві. Науковці

занепокоєні падінням рівня і ролі духовності, спотворенням системи життєвих цілей і цінностей. Прикро, але серед джерел цих явищ далеко не останнє місце посідають і чинники мови та спілкування. Йдеться про істотне підвищення рівня самоосвіченості населення і розширення можливостей самостійного отримання знань та різноманітної інформації. Ці процеси супроводжуються, на жаль, певним падінням авторитету офіційних знань і освіти у суспільній свідомості. Один з наслідків цього падіння полягає у неминучому зниженні рівня культури спілкування. При цьому К. Ясперс вбачає тут ще один феномен, сутністю якого є те, що «масове поширення знання і його вираження веде до зношування слів і фраз. У хаосі освіченості можна сказати все, але так, що, власне говорячи, нічого не мається на увазі. Невизначеність сенсу слів, більш того, навіть відмова від абстрагованості, яка тільки й поєднує дух з духом, робить істотне розуміння неможливим» [4, с. 161]. Цілком очевидно, що ця зношуванисть слів та невизначеність їх сенсу аж ніяк не сприяють розвитку культури спілкування.

Саме тому виникла нагальна потреба бібліотек організувати спілкування, надавати людям можливість реалізувати свою потребу в ньому. Процес перебудови відносин з читачами/користувачами, вихід на діалог утруднюється відсутністю часу, недостатньою кваліфікацією, неповагою з боку читачів тощо. На жаль, стереотипність мислення і особистісних установок бібліотекарів і користувачів, усталені, спрощені, категоричні уявлення, безумовно,

значною мірою впливають на типи їх взаємовідносин, тож серйозні зміни у цій сфері можливі лише за умови подолання цих стереотипів. Необхідно підвищувати якість спілкування та культуру мовлення.

У більшості випадків бібліотека сполучає опосередковане і безпосереднє спілкування, що має позитивний ефект. Вважаємо, що бібліотеки, маючи вільний доступ до світових джерел інформації, інтегрують її діяльність до медіа-ринку в ціннісноорієнтованому середовищі. Орієнтація на загальнолюдські цінності, національні, професійні слід розглядати в якості пріоритетної діяльності кожної бібліотеки. Цьому сприяють комунікативні практики. На думку авторів [2], реалізуючи комунікативні практики, індивід здійснює вибір дій, які забезпечують адекватне сприйняття і цілеспрямовану передачу інформації в конкретній ситуації, а також репрезентує систему знань, норм цінностей і зразків поведінки, прийнятих в конкретному комунікативному середовищі. У повсякденній комунікації народжуються майбутні соціальні практики, які можуть стати основою суспільних трансформацій. Посилаючись на концепцію С. О. Басова, який виокремлює бібліотечні комунікативні практики: усну, книжні (документальні) і цифрові (електронні), Н. М. Свергунова зазначає, що всі три відрізняють бібліотеку від інформаційних центрів, котрі використовують тільки цифрові комунікації і надають їм можливість розширити свій бібліотечний простір [3].

Нині у свідомості та поведінці людей чітко виділяються два типи взаємодій. **Перший**, «медіатизовані комунікативні практики» передбають використання мультимедійної технології. **Другий тип**, «безпосередні комунікативні практики» відповідно, традиційні форми спілкування.

Щодо першого типу комунікативних практик (медіатизованих), бібліотекарями вже усвідомлена їх необхідність. Бібліотеки активно використовують різноманітні Інтернет-сервіси як канали неформальної комунікації та способи мотивації розвитку професійної сфери, що реалізуються в різних формах (від спілкування з колегами до курсів підвищення професійної кваліфікації); засоби залучення ширшої аудиторії користувачів мережі інформуванням про бібліотечні події, навчанням або через інформаційне обслуговування; інструменти бібліотечного маркетингу, що сприяють розповсюдженню бібліотечних новин, стимулюють просування бібліотечних продуктів, послуг та сервісів, анонсують маркетингові заходи, проекти і програми; слугують засобами реклами та PR-технологій для книгозбірень; «креативне» доповнення основних веб-сайтів бібліотек, що існує паралельно, а інколи як альтернатива останніх завдяки доступності (порівняно з оплатою послуг веб-майстра й хостингу). Про використання в комунікативних практиках бібліотек ВНЗ комунікаційних технологій пишуть вітчизняні вчені: Т. О. Колесникова,

Н. А. Коржик, Т. М. Костирко, О. Ю. Мар'їна, Ю. В. Пасмор,
О. Б. Швидка та ін.

Відзначимо позитивні аспекти впливу комунікаційних технологій на спілкування. Ми стали свідками того, що під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій поряд із традиційними формами культури формуються нові, зокрема, екранна культура, яка не протистоїть традиційним видам і формам, а утворює своєрідний інформаційний підпростір культури як такий, що відповідає новим соціокультурним умовам і додає традиційній культурі новий вимір. Екранна культура породжує новий тип спілкування, який ґрунтується на вільному виході людини в інформаційний простір, який містить кінофільми, електронні газети й журнали, інформацію про історичні та культурні пам'ятки різних народів тощо. При цьому користувач інформаційними мережами може не лише ознайомитися з цікавим для нього матеріалом, але й вступити в інтерактивний діалог. Звідси, бібліотечний сервіс набирає передпозиційний характер, тобто підводить до мережевої етики спілкування.

Реалізація спілкування в системі бібліотечного сервісу – це така професійна діяльність, що має в своїй структурі певні етапи: початковий (встановлення контакту); взаємодія, комунікації як заключний. Між ними вважаємо за необхідне розглядати спілкування. Без наявності комунікативної компетенції це не можливо впровадити в практику. Професійна компетенція –

важлива складова реалізації спілкування в бібліотеці. Від професійної компетенції залежить ефективність процесу комунікації та виконання місії бібліотеки. Адже для бібліотекаря головною цінністю є особистість читача/користувача. Звісно, що колектив кожного типу бібліотеки орієнтується в своїй діяльності на певні категорії читачів.

У контексті безпосередніх комунікативних практик у бібліотеках необхідно створювати умови взаєморозуміння, загального бачення проблем життя, діяльності людей в умовах світу, що став глобальним, а значить –загальним простором життєдіяльності суспільства. Існує думка, що гуманізація заохочує індивідуальну активність, розвиток творчого потенціалу. У бібліотеках слід планувати заходи, які спрямовані на безперервний розвиток духовних та інтелектуальних сил кожної людини. Бібліотекарі використовують традиційні напрями діяльності популяризації загальнолюдських цінностей завдяки безпосередньому спілкуванню під час обслуговування, що дозволяє корегувати планування заходів з читачами.

Наш практичний досвід свідчить, що краще використовувати **комплексний тип** комунікативних практик, в яких використовуються елементи двох попередніх. Комплексні практики передбачають наступні форми: інтерактивні (встановлення взаємовідносин); діалогові (партнерські на основі обміну інформацією); монологіві (співбесіда, інформаційне повідомлення,

години спілкування), мовчазні (робота з комп'ютерною технікою) – своєрідний міст між віртуальним світом і реальною бібліотекою, що сприяє зростанню її популярності, поєднуючи старі форми з новітніми інформаційними технологіями, перетворюючи бібліотеку на особливе інтелектуальне середовище, що спонукає до здобуття знань і вдосконалення культури спілкування.

Беручи до уваги склад аудиторії, бібліотекар обирає певний стиль викладу, манеру поведінки та спосіб подання інформації. Але найбільш ефективною теоретиками і практиками визнається діалогова форма спілкування. Характерною рисою нашого часу є посилення тенденцій до інтроверсії, індивідуалізму, людина занурюється в себе, руйнуються традиційні цінності, з життя йдуть ритуали. Все це зворотний бік здобутої свободи, розвитку комп'ютерних технологій, засобів зв'язку. Однак для розвитку творчих здібностей людині необхідно діалогічне спілкування, під час якого людина може побачити будь-яку ситуацію з нової позиції, погоджуючи в процесі діалогу свою точку зору з точкою зору іншої людини. Діалогічне спілкування – це гуманістичне спілкування. Діалогічне спілкування передбачає ставлення до іншої людини як до цінності, неповторної індивідуальності.

Саме до діалогічного спілкування прагнуть бібліотекарі ВНЗ у своїх заходах. Діалогові форми – комфортні для невеликої студентської аудиторії. Зазвичай, у камерній обстановці (15–25 студентів) досягається тісний контакт спілкування, є можливість

продемонструвати матеріали з книжкової виставки, побачити реакцію молоді на інформаційні повідомлення, заохотити до обговорення того чи іншого питання.

Актуалізованими формами роботи зі студентами залишаються: національно-патріотичне та громадянсько-правове, інтелектуально-духовне та моральне, естетичне, екологічне, професійне (трудове) виховання, заходи краєзнавчої тематики тощо. Зазначені напрями діяльності здатні сприяти поступовому впровадженню норм етики і культури відносин та спілкування в повсякденну поведінку студентів. Особливого значення надаємо інтелектуально-духовному та моральному вихованню підростаючого покоління, розвитку у них таких якостей, як толерантність, вихованість – вміння використовувати набуті з різних джерел знання для успішного вирішення типових життєвих проблем.

Діяльність бібліотекарів щодо вдосконалення культури спілкування націлена на вирішення таких завдань:

- кореляція етичних норм та комунікаційної культури спілкування;
- вдосконалення видів рольової поведінки щодо спілкування;
- запровадження в практику нових видів та форм спілкування, що сприятимуть розширенню комунікаційних зв'язків [1].

Переконані, що з розвитком віртуальної культури зростає необхідність в просуванні інформаційної культури. Рівень

інформаційної культури кожної людини і суспільства в цілому безпосередньо пов'язаний з рівнем духовності, який визначає систему цінностей і пріоритетів при формуванні інформаційного середовища окремої людини і суспільства в цілому.

Застосування та використання сучасних ІКТ дозволятимуть значно поліпшити та організувати простір бібліотеки, а толерантне ставлення до відвідувачів, культура спілкування наблизить до гуманістичного. Інформаційний простір поступово стає місцем зустрічі людей, що проживають у різних куточках планети. Відбувається формування глобальної свідомості, коли представники різних культур розуміють багатовимірність світової культури, взаємозалежність народів і країн.

Від активності бібліотекарів залежать взаємозв'язки між продуктами культури і їх споживачами, у ролі яких постають читачі бібліотек. Чим більше людей відвідуватиме бібліотеку, тим перспективнішою стає комунікативна взаємодія. У нових умовах конкуренції в комунікаційному просторі бібліотека повинна стати комунікабельнішою. У цьому полягають її культурна стратегія, творче спрямування на конкретного читача, користувача. На нашу думку, нині одним із основних завдань бібліотек є недопущення деградації спілкування, а відповідно і масової роботизації людей. Саме тому, необхідно стимулювати в читачів потреби колективного творчого спілкування, адже без цього особистість не

може всесторонньо розвиватися. У цьому сенсі найдоцільніше використовувати комплексні комунікативні практики.

Можемо зазначити – організація різних форм безпосереднього спілкування стає одним з найважливіших сервісів бібліотек. Важливою є комунікативна компетенція. Бібліотекар має виявляти терпіння, наполегливість і послідовність. Усе це приносить глибоке задоволення бібліотекарю, коли він бачить, як зростає загальна культура читачів, їх поведінки і спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грабар Н. Г. Спілкування в бібліотеці: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Н. Г. Грабар. – Харків : Майдан, 2014. – 354 с.

2. Зотов В. В. Коммуникативные практики как теоретический конструкт изучения общества / В. В. Зотов, В. А. Лысенко [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/185>

3. Свергунова Н. М. Коммуникативные практики как средство реализации гуманистической миссии библиотек / Н. М. Свергунова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://library.oreluniver.ru/docs/publ_sotr/Svergunova_Kommunikativniepraktik_kaksredstvo.pdf

4. Ясперс К. Духовная ситуация времени / Пер. с нем. – М.: АСТ, 2013. – 285 с. – (Новая философия).

Калюжная О.С.,
*доцент, кафедра біотехнології
Національного фармацевтичного
університету, доцент, к.фарм.н.*

Стрілець О.П.,
*професор, кафедра біотехнології
Національного фармацевтичного
університету, професор,
д.фарм.н.*

| **Стрельников Л.С.,**